

ЗА НЯКОИ АСПЕКТИ НА ВРЪЗКАТА ГОРСКО СТОПАНСТВО - ГОРСКА ИНДУСТРИЯ

Илка Йоновска

*Опитна станция за бързорастящи горско-дървесни видове
ул. "Нове" №18, 5250 гр. Свищов, България e-mail iyonovska@mail.bg*

ON SOME ASPECTS OF THE FORESTRY-WOOD PROCESSING RELATIONSHIP

Ilika Yonovska

*Experimental Station for Fast-Growing Forest Species;
5250 Svishtov 18 Nove str, e-mail iyonovska@mail.bg*

ABSTRACT

The report describes the mechanism of relationships between the forestry and wood processing sectors. The issue of raw materials in general and their complex evaluation is not new, but the changing social and economic conditions as well as the forestry-related legislation have made it rather topical and require that it should be analyzed from different points of view. Being the main product of the forestry production process, wood can perform its main economic function (i.e. generate income) if it is sold on the free market.

Keywords: provision of raw materials, resources, wood

Според Класификацията на икономическите дейности (КИД-2008) икономическите дейности се обособяват в сектори. Всеки сектор се състои от няколко раздела. Горското стопанство попада в обхвата на сектор А „Селско, горско и рибно стопанство”, раздел 02. Този раздел включва дейности по отглеждане на горско-дървесна растителност и събиране на диворастящи горски материали и продукти. Освен добива на дървесина (трупни) в горското стопанство се добиват и някои частично преработени продукти – дърва за горене, дървени въглища получени по традиционен начин и асортименти за промишлени цели (минни подпори, технологична дървесина за производство на химична дървесна маса и др.). Дейностите в горите са представени в 2 групи – 02.1 Възпроизводство на гори и 02.2 Дърводобив.

Възпроизводството на гори включва отглеждане на дървостои-дейностите по залесяване, попълване, пресаждане, прореждане, запазване на горите и горските пространства; отглеждане на храсти и нискостъблени гори за периодична сеч, дървесна биомаса и дърва за горене; експлоатация на горски разсадници. Дърводобивът обхваща добиване на трупи за дървопреработвателните предприятия, добиване на трупи употребявани без обработка - нецепени, незаострени и използвани като подпори, стълбове за огради, пръти, добиване и събиране на дърва за горене, добиване и събиране на остатъци за горене, получени при дърводобива и прибиране на реколтата от гората, добиване на дървени въглища в гората (по традиционния способ). Дърводобивът по своя характер е индустриална дейност, но тъй като има непосредствена връзка с отглеждането на горските култури е включен в обхвата на сектор А.

Горската индустрия е част от сектор С „Преработваща промишленост” и включва раздел 16 – Производство на дървен материал и изделия от дървен материал и корк, без мебели, раздел 17 Производство на хартия, картон и изделия от хартия и картон и раздел 31 – Производство на мебели. Най-характерната отличителна черта на тези раздели от сектор С е, че в тях се включват предприятия, които извършват химично или механично преобразуване на материалите, веществата или елементите в нови продукти.

Горското стопанство, чрез продуктите които осигурява, представлява суровинна база на горската индустрия. Освен дървесина, то осигурява и недървесни продукти, но за целите на тази разработка ще изследваме приоритетно връзката горско стопанство, като източник на дървесина - горска индустрия.

Характеристика на горското стопанство като суровинна база на горската индустрия.

Горският фонд (общата площ на горските територии) на Република България обхваща 4 138 147 ха, от които залесената площ е 3 737 542 ха, а останалите 400 605 ха представляват съвкупност от незалесени дървопроизводителни площи, недървопроизводителни площи и клек. От общата площ на горските територии, държавна собственост са 3 066 771 ха (74,1 %), общинска - 503 694 ха (12,2%), собственост на частни физически лица - 421 885 ха (10,2%), собственост на частни юридически лица – 29 945 ха (0,7%), на религиозни общности - 23 243 ха (0,6%) и 92 609 ха (2,2%) - върху земеделски територии. Преобладават горите със стопанско предназначение.

През периода 2005 - 2010 г. обемът на ползваната дървесина варира между 3,2 и 4,3 млн.куб.м. По данни на Министерство на земеделието и храните, след спада, който бе наблюдаван през периода 2008 - 2009 година, търсенето на дървесина вече се възстановява. Отчита се както повишение на търсенето на технологична дървесина, така и нарастване на продажбите на широколистна дървесина за огрев.¹

През 2011 година от държавния горски фонд са добити 4 666 179 куб.м. дървесина. Преобладаващата част от тези количества са предназначени за индустриална преработка.

За задоволяване потребностите на населението от дърва за огрев са реализирани 370 000 куб.м. добита дървесина и 208 000 куб.м. стояща дървесина на корен, или общо 578 000 куб.м.² В последните няколко години се забелязва тенденция на повишаване на количествата дървесина, които се използват за отопление. Тази тенденция е обективизирана и в резултатите от преброяването, осъществено от Националния статистически институт през февруари 2011 г. Данните от него показват, че около 60 % от домакинствата в страната се отопляват с твърдо гориво, в това число и с дърва.

Суровините имат стратегическо значение за нормалното осъществяване на дейностите във всички сектори на икономика. В съвременните динамично променящи се условия на средата, суровините са ключов фактор за устойчивото функциониране на предприятията. В икономическата литература те се разглеждат като ”предмети на труда, за чието добиване или производство е изразходван човешки труд и които в процеса на по-нататъшна преработка изменят натуралната си форма и свойствата си”.³

Дървесината като суровина за дървообработващата индустрия притежава редица особености. По-важните от тях, според А. Петков⁴, са следните:

1. Дървесината е органична суровина от растителен произход и се възпроизвежда в природата с или без участието на човека. За повечето дървесни видове възпроизводствения процес продължава от 80 до 120 години, а за бързорастящите видове от 15 до 40 години.

2. Дървесината притежава универсални потребителни свойства. Благодарение на тях, тя намира приложение в много отрасли на националната икономика. Използва се в минната и

¹ Годишен доклад за състоянието и развитието на земеделието (Аграрен доклад 2011) с. 184 <http://www.mzh.government.bg/mzh/bg/Documents/AgrarenDoklad.aspx>

² Дейността на държавните горски предприятия и изпълнителната агенция по горите през 2011 година, сп. „Гора”, бр.4/2012 г. с. 20

³ Георгиев, Й., П. Кънев и др. Икономика на промишлеността. Изд. ВФСИ”Д. А. Ценов”, Свищов, 1990, с. 210

⁴ Петков, А. Икономика на дървообработващата и мебелната промишленост, С., Издателска къща при ЛТУ, 2007, с.18

добивната индустрия под формата на минни греди и подпори, в индустрията, в земеделието, в строителството, при производството на музикални инструменти и т.н.

3. Би могла да се определи като дефицитна суровина, поради широката и употреба и дългия период на възпроизводство.

4. Дървесината се отличава с голяма нееднородност по дървесни видове, по размери (дължина, диаметър, обем), по форма (кривина) и особено по физико-механични свойства, които са различни дори в отделен труп в надлъжно, напречно и радиално направление. В зависимост от тези различия се определя технологията и организацията по преработването и нейното съхраняване, режим за работа на машините, количественото и качественото и използване.

5. В обработващата и мебелната индустрия дървесината не се използва напълно. Това се дължи, от една страна, на нееднородността и, а от друга страна - на особеностите на технологичните процеси при механичната и обработка. Не се използват пълноценно и отпадъците от дърворезното производство. Липсват мощности за тяхното преработване. Съществуват и транспортни проблеми относно извозването им. Количеството на отпадъците в това производство е около 25-40 %, в шперплатното е около 55-60 % от суровината, а във фурнирното – над 60 %.

Въз основа на особеностите на дървесината като суровина, областите на приложението и най-общо могат да се обособят в следните 4 групи:

1. употреба на дървесината в нейното естествено състояние;
2. употреба на дървесината след подобряване на нейните свойства, но при запазване на строежа и;
3. употреба на дървесината след разрушаване на строежа ѝ и превръщането и в стружки или влакна и образуване на нови материали;
4. употреба на дървесината в химическата промишленост и като гориво, при което нейния строеж се разрушава под въздействието на химичните вещества или топлината.

При осъществяването на производствения процес в индустриалните предприятия суровината се обработва по определена технология. Разнообразието от технологични процеси при обработката на суровия материал се свежда до обособяването на няколко групи процеси. Една от най-често прилаганите класификации на дървообработващата промишленост е именно според характера на прилаганата технология (по Карадочев⁵):

1. Бичене и рязане - включва производство на бичени материали, производство на траверси, производство на рязан паркет, производство на рязан фурнир, производство на рязан блинд и производство на детайли;
2. Развиване и слепване - производство на развиван фурнир, производство на шперплат, производство на слоиста дървесина, производство на кибрит;
3. Раздробяване и пресоване - производство на плоскости от дървесни частици, производство на плоскости от дървесни влакна, производство на стружки и трески, производство на арболит, фибролит, дървесно брашно и др.
4. Комбинирани производства – производство на мебели, производство на строително-столарски изделия, производство на амбалаж, производство на музикални инструменти, други производства.

Раздробяването на дървесни частици е приложимо за всякакъв вид дървесина, разбичването изисква да са налице специфични параметри на суровината, а развиването или

⁵ Карадочев, П. Икономика на дървообработващата и мебелната промишленост. С., 1979; Организация и планиране на производството в дървообработващата и мебелната промишленост. С., 1975

рязането на дървесната секция за фурнир е още по-взискателно към характеристиките на суровината.

Спецификата на производствения процес в предприятията преработващи дървесина от различните раздели на сектор С на КИД 2008 определя специфичните изисквания към механичните и химичните свойства на суровия дървен материал. Строежът на дървесината зависи от влиянието на различни фактори, които са външни за дървото. В някои случаи налице са различия не само в строежа на дървесината на различни дървета от един и същ вид, а даже и в различните части на едно и също дърво. Всичко това ни позволява да отбележим, че дървесината на различните дървесни видове има строеж и специфика, които влияят върху технологията и организацията по преработването и съхраняването и, режима за работа на машините, количественото и качествено и използване.

Осигуряването със суровини има решаващо значение за предприятията. То предопределя постигането на икономическите цели на предприятията. Суровинното осигуряване играе значима роля в симбиозата между двата отрасъла горско стопанство и горска индустрия. Дървесината е едновременно продукт от осъществявания в горското стопанство производствен процес и основна суровина в горската индустрия. От една страна, производството и реализацията на дървесината чрез осигуряваните приходи предопределят финансовите резултати на предприятията, чийто предмет на дейност е производството на дървесина. От друга страна, дървесината е суровина, от количеството и качеството на която зависят икономическите резултати на предприятията, които я преработват. Влияние оказват и много други фактори - цена на суровината, сезонност и ритмичност на доставките, средни извозни разстояния и т.н.

Цената на суровината е фактор, който най-често определя конкурентноспособността на предприятията преработващи дървесина. Този разход обикновено варира между 40 и 65 % от общите разходи, като зависи от категорията и качеството на дървесината и разходите за други компоненти на производствения процес например, химикали, енергия и труд. През първото тримесечие на 2009 г. в световен мащаб цената на дървесината е 53 % от всички производствени разходи според международната база данни Фишер.⁶

Една от най-характерните особености на връзката между суровинната база и предприятията преработващи дървесина се състои в следното. Връзката между предприятията осигуряващи суровината и предприятия, които я преработват е опосредствана от друг(и) стопански предприятия, които се занимават с добива на суровината. В условията на централизирана планова икономика между предприятията произвеждащи суровината и тези които я преработват няма посредници. Държавните горски стопанства (ДГС) и Държавните ловни стопанства (ДЛС) са разполагали с квалифицирани работници и с необходимата техника за осъществяване на дърводобива и са го осъществявали като второ направление на своята стопанска дейност, паралелно с първото направление - създаване на нови гори и тяхното отглеждане.

В съвременните икономически условия дърводобивът се осъществява от стопански субекти, които изпълняват изискванията на Закона за горите и са регистрирани в публичния регистър на Изпълнителната агенция по горите. От гледна точка на Класификацията на икономическите дейности дърводобивът е включен в 02.4 Спомагателни дейности в горското стопанство и включва отсичане на дървета и добиване на необработен дървен материал и

⁶ <http://www.wri-ltd.com/woodFiberIndex.cfm>

транспортиране на добития дървен материал на територията на предприятието (временни складове, товарни площадки). Възлагането на дърводобива става въз основа на разпоредбите на Закона за обществените поръчки и се третира като услуга, за извършването на която на предприятието, извършило услугата се заплаща съответната цена, а отсечената дървесина остава собственост на предприятието възложило дърводобива (ДГС и ДЛС). От изключителна важност е дърводобивът да се осъществява от квалифицирани и отговорни работници, с прилагането на съвременна техника и технология, като изпълнението на тези изисквания предопределя както икономическите резултати на фирмите занимаващи се с дърводобив, така и дали получените дървесни сортименти отговарят на изискванията на българския държавен стандарт.

В условията на пазарна икономика, снабдяването със суровини е важен въпрос с организационно-икономическо въздействие върху дейността на всички предприятия. Спецификата на дървесината като суровина, разнообразието от технологични процеси, специфичните условия на съхранение и необходимостта от поддържане на оптимални запаси в предприятията преработващи дървесина прави въпроса още по-актуален.

Назряла е необходимостта при разработването на стратегическите документи да се отчитат изискванията на връзката горско стопанство - горска индустрия. Трябва да се дефинират решения и опции за двата елемента на веригата - горското стопанство и горската индустрия с оглед да се постигне съответствие на целите и изискванията, които двата елемента имат едни към други., т.е. взаимодействие и съответствие между дългосрочните цели на горското стопанство и инициативите на горската индустрия.

ЛИТЕРАТУРА

1. Георгиев, Й., П. Кънев и др. Икономика на промишлеността. Изд. ВФСИ”Д. А. Ценов”, Свищов, 1990, с. 210
2. Годишен доклад за състоянието и развитието на земеделието (Аграрен доклад 2011) с. 184 <http://www.mzh.government.bg/mzh/bg/Documents/AgrarenDoklad.aspx>
3. Дейността на държавните горски предприятия и изпълнителната агенция по горите през 2011 година, сп. „Гора”, бр.4/2012 г. с. 20
4. Карадочев, П. Икономика на дървообработващата и мебелната промишленост. С., 1979; Организация и планиране на производството в дървообработващата и мебелната промишленост. С., 1975
5. Петков, А. Икономика на дървообработващата и мебелната промишленост, С., Издателска къща при ЛТУ, 2007, с.18
6. <http://www.wri-ltd.com/woodFiberIndex.cfm>